

MỘT SỐ ĐỀ XUẤT, KIẾN NGHỊ HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT BẢO VỆ QUYỀN LỢI CỦA NGƯỜI THỨ BA NGAY TÌNH KHI GIAO DỊCH VÔ HIỆU

NGUYỄN THỊ LINH*

Tóm tắt: Bảo vệ quyền lợi của chủ thể người thứ ba ngay tình trong quan hệ pháp luật dân sự là vấn đề trọng tâm ở các hệ thống pháp luật trên thế giới. Việc luật hóa vấn đề bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình có ý nghĩa quan trọng trong việc tạo ra hành lang pháp lý bảo vệ những chủ thể ngay tình, thiện chí. Trong phạm vi bài viết này, tác giả nêu đặc điểm, thực trạng pháp luật về bảo vệ quyền lợi của người thứ ba ngay tình khi giao dịch dân sự vô hiệu, qua đó đưa ra đề xuất, kiến nghị hoàn thiện pháp luật.

Từ khóa: Pháp luật về bảo vệ quyền lợi, bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình, người thứ ba ngay tình, giao dịch vô hiệu

Ngày nhận bài: 13/10/2023; Biên tập xong: 07/12/2023; Duyệt đăng: 20/12/2023

SOME PROPOSALS AND RECOMMENDATIONS TO COMPLETE THE LAW TO PROTECT THE RIGHTS OF BONA FIDE THIRD PARTIES WHEN A TRANSACTION IS VOID

Abstract: Protecting the rights of bona fide third parties in civil legal relations is a central issue in legal systems around the world. Legislating this issue is important in creating a legal corridor to protect bona fide and goodwill subjects. Within the scope of this article, the author outlines the characteristics and current status of the law on protecting the rights of bona fide third parties when civil transactions are void, thereby making suggestions and recommendations to improve the law.

Keywords: Law on protecting the rights, protecting the rights of bona fide third parties, bona fide third parties, void transactions

Received: Oct 13th, 2023; Editing completed: Dec 07th, 2023; Accepted for publication: Dec 20th, 2023

1. Đặc điểm pháp luật về bảo vệ quyền lợi của người thứ ba ngay tình khi giao dịch dân sự vô hiệu

Bảo vệ quyền lợi chủ thể thiện chí trong đó có người thứ ba ngay tình tham gia giao dịch là yêu cầu tất yếu của mọi Nhà nước trên cơ sở đảm bảo quyền con người, trong đó có quyền tự do giao dịch. Xuyên suốt quá trình xây dựng, phát triển đất nước, vấn đề quyền con người là một nội dung rất quan trọng trong chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước Việt Nam, đã được ghi nhận trong Hiến pháp qua các thời kỳ: “Các quyền con người, quyền công dân về chính trị, dân sự, kinh tế, văn hóa, xã hội được công nhận, tôn trọng, bảo vệ, bảo

đảm theo Hiến pháp và pháp luật”¹. Do đó, bảo vệ người thứ ba ngay tình là sự cụ thể hóa của bảo vệ quyền con người nói chung. Hơn nữa, người thứ ba ngay tình là chủ thể yếu thế trong giao dịch dân sự bởi họ có ít thông tin về đối tượng giao dịch và việc tra cứu thông tin, tiếp cận thông tin về đối tượng giao dịch còn gặp rất nhiều khó khăn. Bên cạnh đó, trong điều kiện pháp luật nước ta về hệ thống thông tin tài sản còn nhiều hạn chế nên họ sẽ có khả năng phải gánh chịu tổn thất. Bởi vậy, người thứ ba ngay tình cần được trao thêm quyền để họ được bảo vệ quyền lợi chính đáng mà

* Email: Nguyenlinhlaw0110@gmail.com

Thạc sĩ, Tòa án nhân dân huyện Hoài Đức, Thành phố Hà Nội

¹ Điều 14 Hiến pháp năm 2013.

mình xứng đáng được hưởng, được bình đẳng với các chủ thể khác và ngăn chặn sự lạm dụng khả năng vượt trội của chủ sở hữu và người bán, chuyển nhượng trong giao dịch dân sự, từ đó tạo sự bình đẳng, ổn định cho các giao lưu dân sự.

Ngoài ra, ở nhiều quốc gia, đặc biệt là các quốc gia có nền kinh tế phát triển, pháp luật đã có sự bảo vệ chủ thể ngay tình tham gia giao dịch. Tuy nhiên, chúng ta “*cần phải hiểu chế độ bảo vệ người thứ ba ngay tình không nhằm mục đích khuyến khích người không có quyền lợi được phép định đoạt về quyền lợi ấy mà là chế độ bảo vệ người đã thực hiện giao dịch vì tin tưởng rằng đối tác là chủ sở hữu quyền lợi*”². Trong Nhà nước pháp quyền, công cụ để Nhà nước quản lý và điều chỉnh các quan hệ xã hội nói chung và điều chỉnh quan hệ dân sự nói riêng là pháp luật. Pháp luật là hệ thống các quy tắc xử sự chung do Nhà nước ban hành hoặc thừa nhận và được đảm bảo thực hiện để điều chỉnh các quan hệ xã hội theo mục đích, định hướng của Nhà nước. Pháp luật phản ánh ý chí của Nhà nước hay nói rộng hơn là ý chí của giai cấp thống trị³. Là một lĩnh vực cụ thể của pháp luật, vấn đề bảo vệ người thứ ba ngay tình khi giao dịch vô hiệu trước hết được tiếp cận dưới góc độ khái niệm chung về pháp luật và cụ thể trong quan hệ dân sự, vấn đề này được đặt trong mối quan hệ với khái niệm pháp luật về bảo vệ các chủ thể tham gia quan hệ dân sự.

Từ đó, có thể rút ra khái niệm pháp luật về bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình là *hệ thống các quy phạm pháp luật điều chỉnh các quan hệ xã hội phát sinh trong quá trình phòng ngừa và bảo vệ, bảo đảm quyền lợi người thứ ba ngay tình khi giao dịch dân sự vô*

hiệu được Nhà nước ban hành hoặc thừa nhận, được sử dụng lâu dài và được ghi nhận trong các văn bản quy phạm pháp luật, được bảo đảm thực hiện bằng cưỡng chế Nhà nước.

Từ khái niệm trên, có thể nhận thấy các đặc điểm của pháp luật bảo vệ người thứ ba ngay tình như sau:

Thứ nhất, pháp luật bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình đã tạo hành lang pháp lý bảo vệ quyền của chủ thể thứ ba ngay tình, tạo trách nhiệm cho các cơ quan, tổ chức nhằm bảo vệ quyền của chủ thể ngay tình khỏi các rủi ro trong giao dịch mang lại trong khi vẫn hưởng đầy đủ các lợi ích của giao dịch mang lại.

Thứ hai, pháp luật về bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình khi giao dịch dân sự vô hiệu đã quy định những điều kiện cần và đủ để người thứ ba ngay tình được bảo vệ khi giao dịch dân sự vô hiệu. Đồng thời, phòng ngừa những hành vi xấu trong giao dịch như lợi dụng sự tin tưởng, tín nhiệm với nhau để xâm phạm đến quyền, lợi ích của các chủ thể khác, đặc biệt là đối với quyền lợi của bên yếu thế trong giao dịch như người thứ ba ngay tình.

Thứ ba, pháp luật bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình khi giao dịch vô hiệu được xây dựng để bảo vệ các chủ thể khác nhau trong xã hội, cụ thể là chủ thể có liên quan khác xung quanh giao dịch của người thứ ba ngay tình. Mở rộng hơn nữa là bảo vệ lợi ích chung của toàn thể người dân trong xã hội, bảo vệ quyền lợi Nhà nước, đảm bảo tình hình chính trị, xã hội được hoà bình, ổn định.

Thứ tư, pháp luật bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình khi giao dịch vô hiệu được xây dựng và áp dụng để đảm bảo thúc đẩy giao lưu dân sự phát triển, tạo môi trường giao thương lành mạnh, thu hút các nguồn lực phát triển kinh tế. Qua đó, tạo đà cho nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa của Việt Nam phát triển một cách mạnh mẽ.

² Viện Nghiên cứu khoa học Pháp lý, Bộ Tư pháp (2001), “Chuyên đề một số vấn đề về sửa đổi bổ sung Bộ luật Dân sự Việt Nam”, *Thông tin khoa học pháp lý*, tr.37.

³ Nguyễn Minh Đoan, Nguyễn Văn Năm (Chủ biên), *Giáo trình lý luận chung về Nhà nước và pháp luật*, Trường Đại học Luật Hà Nội, Nxb. Tư pháp, 2020, tr.212.

2. Thực trạng pháp luật Việt Nam về bảo vệ quyền lợi của người thứ ba ngay tình khi giao dịch dân sự vô hiệu

Bộ luật Dân sự (BLDS) năm 2015 với những sửa đổi, bổ sung mới đã tạo nên cơ chế hữu hiệu, khi lần đầu tiên quy định rõ trong điều luật là chủ sở hữu ban đầu không có quyền đòi lại tài sản từ người thứ ba ngay tình, tức là người thứ ba ngay tình đạt được quyền sở hữu tài sản trong các trường hợp sau: *Một là*, nhận tài sản không phải đăng ký bằng giao dịch có đền bù và tài sản không thuộc đối tượng bị trộm cắp, đánh rơi, rời khỏi chủ sở hữu mà nằm ngoài ý chí của người này. *Hai là*, nhận tài sản phải đăng ký mà đã được đăng ký cho người chuyển giao tài sản cho họ hoặc nhận tài sản thông qua giao dịch bán đấu giá hoặc với người được công nhận quyền sở hữu theo bản án, quyết định của Tòa án⁴. Trong trường hợp người thứ ba ngay tình không đạt được quyền sở hữu và phải trả lại tài sản cho chủ sở hữu ban đầu thì người thứ ba ngay tình có quyền được hưởng hoa lợi, lợi tức kể từ khi chiếm hữu đến khi biết hoặc phải biết việc chiếm hữu, sử dụng, được lợi về tài sản của mình là không có căn cứ pháp luật⁵ và họ cũng được thanh toán những chi phí cần thiết bỏ ra để bảo quản, làm tăng giá trị tài sản⁶.

Trong các Luật chuyên ngành khác cũng có những quy định về bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình, cụ thể:

Trong Luật Đất đai Việt Nam quy định bảo vệ người thứ ba ngay tình khi giao dịch vô hiệu, đó là chủ thể tham gia giao dịch quyền sử dụng đất thì họ được bảo vệ quyền lợi nếu việc nhận chuyển quyền sử dụng đất phù hợp với quy định của pháp luật đất đai⁷.

⁴ Xem thêm Điều 133 BLDS năm 2015.

⁵ Xem thêm khoản 2, Điều 581 BLDS năm 2015.

⁶ Xem thêm theo Điều 583 BLDS năm 2015.

⁷ Xem thêm khoản 2 Điều 106 Luật Đất đai năm 2013.

Trong Luật Hôn nhân và gia đình Việt Nam quy định bảo vệ người thứ ba ngay tình, đó là đối với người mà giao dịch với một bên vợ hoặc chồng⁸ hoặc khi giao dịch với một bên chồng hoặc vợ là liên quan đến tài khoản ngân hàng, tài khoản chứng khoán và động sản khác mà theo quy định của pháp luật không phải đăng ký quyền sở hữu, quyền sử dụng⁹ thì sẽ được bảo vệ theo chủ thể người thứ ba ngay tình tại BLDS đó là họ đạt được quyền sở hữu ngay lập tức.

Trong Luật Thi hành án dân sự đã nhắc đến thuật ngữ “Người thứ ba”¹⁰ và đã loại trừ, không bảo vệ người thứ ba tham gia giao dịch ngay tình khi quy định các trường hợp vẫn tiến hành kê biên và xử lý để thi hành án tài sản¹¹.

Trong Luật Thương mại Việt Nam không có quy định nào đề cập tới người ngay tình hay người thứ ba ngay tình. Tuy nhiên, với những quy định về quyền và nghĩa vụ của bên mua và bên bán, có thể nhận thấy pháp luật thương mại Việt Nam đã bảo vệ quyền lợi cho những chủ thể thứ ba ngay tình bằng việc công nhận họ đạt được quyền sở hữu ngay kể từ thời điểm hoàn thành việc thanh toán và nhận hàng hoá¹².

⁸ Xem thêm Điều 26 và Điều 32 Luật Hôn nhân và gia đình năm 2014.

⁹ Xem thêm Điều 32 Luật Hôn nhân và gia đình năm 2014.

¹⁰ Tại các khoản 4 Điều 54, khoản 2 Điều 66, khoản 3 Điều 71, khoản 6 Điều 73, Điều 81, Điều 91, Điều 105, khoản 1 Điều 107, khoản 1 Điều 116, khoản 3 Điều 135 và Điều 6 Thông tư số 200/2016/TT-BTC ngày 09/11/2016 của Bộ Tài chính quy định việc lập, quản lý, sử dụng và quyết toán kinh phí bảo đảm hoạt động của cơ quan thi hành án dân sự, kinh phí cưỡng chế thi hành án dân sự.

¹¹ Điều 75 Luật Thi hành án dân sự sửa đổi bổ sung năm 2014; Điều 24, Nghị định số 62/2015/NĐ-CP ngày 18/7/2015 của Chính phủ quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Luật sửa đổi, bổ sung Luật Thi hành án dân sự năm 2014.

¹² Điều này được thể hiện cụ thể qua việc quy định về bảo vệ quyền lợi của người tiêu dùng tại Điều 14;

Như vậy, quy định về bảo vệ quyền lợi của người thứ ba ngay tình tại BLDS 2015 và các Luật chuyên ngành khác với những sửa đổi, bổ sung mới đã đạt được những thành tựu đó là:

Thứ nhất, đó chính là minh chứng cho việc cụ thể hóa, thể chế hóa đường lối, chủ trương của Đảng và Nhà nước ta trong các Nghị quyết của Đại hội Đảng và Bộ Chính trị, đặc biệt là yêu cầu về công nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm quyền con người, quyền công dân, về hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế được ghi nhận trong Hiến pháp năm 2013 vào trong Luật. Góp phần hoàn thiện hệ thống pháp luật điều chỉnh các quan hệ xã hội được hình thành trên cơ sở bình đẳng, tự do ý chí, độc lập về tài sản và tự chịu trách nhiệm của chủ thể trong các lĩnh vực dân sự, hôn nhân và gia đình, kinh doanh, thương mại, lao động... (sau đây gọi chung là quan hệ dân sự).

Thứ hai, đã đáp ứng được yêu cầu đặt ra trong bối cảnh đất nước ta tăng cường phát triển kinh tế, xã hội và hội nhập quốc tế ngày một sâu rộng. Đặc biệt, trong bối cảnh Việt Nam đang xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa thì yêu cầu đặt ra hàng đầu đó là phải xây dựng BLDS năm 2015 là Bộ luật của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa¹³. Theo đó, cần phải đảm bảo quyền và lợi ích hợp pháp cho các chủ thể dân

sự, trong đó có chủ thể người thứ ba ngay tình thì mới thúc đẩy các giao dịch dân sự phát triển, tạo đòn bẩy thúc đẩy nền kinh tế phát triển.

Thứ ba, việc sửa đổi, bổ sung nội dung của bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình khi giao dịch vô hiệu đã có những tác động tích cực đến sự phát triển kinh tế - xã hội của đất nước. Cụ thể, quy định mới này đã góp phần thúc đẩy sự hình thành, phát triển của quan hệ thị trường và nhờ có các quy định có tính chất nền tảng này mà về cơ bản, các quan hệ thị trường ở nước ta trong thời gian qua đã từng bước hình thành và phát triển ổn định.

Thứ tư, lần đầu tiên trong lịch sử đã có cơ chế pháp lý hữu hiệu để bảo vệ tốt hơn quyền lợi cho chủ thể yếu thế trong giao dịch dân sự. Người thứ ba ngay tình khi giao dịch vô hiệu là một trong những bên yếu thế trong giao dịch đã được bảo vệ quyền lợi một cách tốt hơn khi giao dịch mà họ tham gia không bị vô hiệu và chủ sở hữu ban đầu không có quyền truy hồi, đòi lại tài sản từ họ. Đây chính là biện pháp bảo vệ tuyệt đối khi người thứ ba ngay tình được công nhận là chủ sở hữu, chủ thể có quyền khác với tài sản. Hơn nữa, quy định về bảo vệ người thứ ba ngay tình khi giao dịch vô hiệu tại Điều 133 BLDS năm 2015 được nêu theo hướng liệt kê các trường hợp người thứ ba ngay tình được bảo vệ và bảo vệ ở mức độ nào thì trong một chừng mực nào đó tạo nên sự dễ hiểu đối với mọi người.

Thứ năm, ở góc độ nào đó đã góp phần giúp cho BLDS thể hiện được vai trò là Bộ luật chung, luật nền. Bởi lẽ, quy định này đã bao quát được tương đối đầy đủ các vấn đề của đời sống dân sự, khắc phục được những mâu thuẫn, chồng chéo của hệ thống pháp luật và bổ sung cho nội dung mà luật chuyên ngành không quy định về bảo vệ quyền lợi cho chủ thể tham gia giao dịch ngay tình, góp phần bảo đảm tính thống nhất, đồng bộ của hệ thống

nghĩa vụ của bên bán tại Điều 45, Điều 46, Điều 48 Luật Thương mại năm 2005.

¹³ Trong tờ trình số 287/TTTr-CP ngày 15/8/2014 về dự án BLDS gửi Quốc hội, Chính phủ đã xác định bốn quan điểm chỉ đạo của việc xây dựng BLDS mới, trong đó có quan điểm thứ hai là: "(1) Tạo cơ chế pháp lý hữu hiệu để công nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm quyền dân sự của các chủ thể...; hạn chế đến mức tối đa sự can thiệp của cơ quan công quyền về việc xác lập, thay đổi, chấm dứt các quan hệ dân sự. (2) Bộ luật của quan hệ thị trường thông qua việc ghi nhận một cách nhất quán nguyên tắc bình đẳng, tự nguyện, tự thỏa thuận và tự chịu trách nhiệm của các chủ thể quan hệ pháp luật dân sự".

pháp luật nói chung và pháp luật dân sự nói riêng.

Thứ sáu, bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình khi giao dịch vô hiệu đã có tính tương thích với thông lệ quốc tế và với pháp luật dân sự của các quốc gia trên thế giới. Điều này, góp phần thúc đẩy giao lưu dân sự, thương mại giữa Việt Nam với các nước trên thế giới, góp phần thực hiện thắng lợi chủ trương của Đảng và Nhà nước ta về hội nhập quốc tế.

Bên cạnh những thành tựu đã đạt được như trên thì vẫn còn tồn tại những hạn chế, bất cập đó là:

Thứ nhất, pháp luật Việt Nam chưa đưa ra được khái niệm cụ thể về người thứ ba ngay tình. Do đó, không xác định được rõ ràng, chính xác chủ thể người thứ ba ngay tình là như thế nào để tạo ra cách hiểu chung, thống nhất và đúng đắn. Đồng thời, các điều kiện xác định người thứ ba ngay tình được bảo vệ cũng chưa được đưa ra.

Thứ hai, chủ thể người thứ ba ngay tình trong BLDS năm 2015 chưa tương thích với các Luật chuyên ngành. Điều này dẫn đến người thứ ba ngay tình ở Luật riêng nhưng do Luật chưa tương thích với BLDS dẫn đến quyền lợi của họ không được bảo vệ hoặc có trường hợp người thứ ba ngay tình được bảo vệ theo Bộ luật chung nhưng Luật riêng không được bảo vệ... Vì vậy, cần phải có sự đồng bộ, tương thích giữa luật chung và luật chuyên ngành về vấn đề bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình.

Thứ ba, hiện nay điều kiện để xác định người thứ ba ngay tình là trước đó phải có ít nhất một giao dịch dân sự vô hiệu. Điều này vô hình chung đã làm giới hạn những chủ thể người thứ ba ngay tình được bảo vệ quyền lợi. Bởi lẽ, tư cách pháp lý của người thứ ba ngay tình tồn tại phụ thuộc vào việc trước đó có tồn tại quan hệ pháp lý giữa chủ sở hữu với chủ thể đã giao dịch với người thứ ba ngay tình và hệ quả pháp

lý của mối quan hệ này không xác lập quyền sở hữu tài sản cho người này. Như vậy, người thứ ba ngay tình được xác định kể cả trong các trường hợp không có giao dịch dân sự nào, mà chỉ cần tồn tại một quan hệ pháp lý. Do đó, để mở rộng phạm vi bảo vệ quyền lợi của người thứ ba ngay tình cần sửa đổi Điều 133 BLDS năm 2015 theo hướng bỏ cụm từ “khi giao dịch dân sự vô hiệu”.

Thứ tư, quy định về bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình chưa có các nguyên tắc áp dụng để giải quyết xung đột lợi ích giữa chủ sở hữu ban đầu với người thứ ba ngay tình nhằm bảo đảm cân bằng lợi ích của các chủ thể này.

Thứ năm, Điều 133 BLDS năm 2015 mới chỉ đề cập việc người thứ ba ngay tình nhận về quyền sở hữu, quyền khác với tài sản mà chưa nêu rõ người thứ ba ngay tình nhận quyền sử dụng và nhận bảo đảm có được áp dụng tại quy định này hay không, dẫn đến việc khó khăn trong việc áp dụng điều luật trong thực tiễn.

3. Một số đề xuất, kiến nghị hoàn thiện pháp luật về bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình khi giao dịch dân sự vô hiệu

Trên cơ sở phân tích như trên, tác giả cho rằng những định hướng chung hoàn thiện pháp luật về bảo vệ người thứ ba ngay tình khi giao dịch dân sự vô hiệu là:

Về quan điểm tiếp cận, nhận thấy cần mở rộng khái niệm người thứ ba ngay tình theo hướng bao gồm tất cả các trường hợp dẫn đến chủ thể giao dịch với họ không có quyền đối với tài sản, tức là ngoài trường hợp giao dịch vô hiệu, còn có các trường hợp khác dẫn đến chủ thể giao dịch với người thứ ba ngay tình không có quyền với tài sản. Cũng với cách tiếp cận này, cũng có thể thay đổi quan niệm về người thứ ba ngay tình đó là họ không chỉ là chủ thể thứ ba đối với giao dịch dân sự vô hiệu mà bao gồm tất cả chủ thể thứ ba đối với

một quan hệ pháp lý có yếu tố ngay tình. Nếu như hướng tiếp cận nghiên cứu này không khả dụng thì cần thiết phải có cơ sở lý luận vững chắc nhằm phân biệt về bản chất các chủ thể ngay tình này để quyền lợi của họ được bảo vệ một cách chính đáng, tránh gây nhầm lẫn và làm mất quyền lợi cho họ.

Về chủ thể, cần bổ sung theo hướng mở rộng các chủ thể là người thứ ba ngay tình khác như chủ thể có quyền khác với tài sản, chủ thể có quyền sử dụng, chủ thể nhận bảo đảm... và xem xét các chủ thể này trong mỗi quan hệ đa chiều, không chỉ là với chủ sở hữu ban đầu hay chủ thể chuyển giao tài sản cho họ mà còn cả các chủ thể có liên quan khác.

Về khách thể, cần nghiên cứu chuyên sâu lý luận về tài sản để xác định các loại tài sản mà người thứ ba giao dịch để đánh giá tính ngay tình và tài sản phải hoàn trả và quy đổi ra giá trị để hoàn trả cho chính xác. Đặc biệt, cần bổ sung quy định hoặc văn bản hướng dẫn đối với các loại tài sản khác như tiền, giấy tờ có giá, quyền tài sản... thì quyền lợi của người thứ ba ngay tình được bảo vệ theo hướng đạt được quyền sở hữu bởi việc này tạo nên sự ổn định cho thị trường. Đồng thời, bổ sung quy định đối với loại tài sản thuộc sở hữu Nhà nước thì quyền lợi người thứ ba ngay tình được bảo vệ như thế nào.

Về các điều kiện để quyền lợi của chủ thể người thứ ba ngay tình được bảo vệ, cần phải xác định thống nhất các điều kiện chung để người thứ ba ngay tình được bảo vệ quyền lợi tuyệt đối không hay là nên giữ lại tiêu chí chính là sự đăng ký của tài sản để làm căn cứ xác định người thứ ba ngay tình được bảo vệ như hiện hành? Cần chỉnh sửa lại cho phù hợp là đối với cả tài sản phải đăng ký hay chưa đăng ký thì người thứ ba ngay tình đều được bảo vệ quyền lợi, đồng thời cần đưa ra các điều kiện sau đi kèm: Khi họ nhận về tài sản một cách hoàn toàn ngay tình, đã thông

qua một giao dịch có đền bù để nhận về tài sản với mức giá phù hợp với giá trị tài sản, tài sản phải đăng ký đã được đăng ký cho người thứ ba ngay tình hoặc đã được bàn giao đối với tài sản không phải đăng ký, nhận được tài sản thông qua cuộc bán đấu giá, hội chợ, triển lãm đúng quy định pháp luật hoặc đã giao dịch với người được bản án, quyết định của cơ quan nhà nước có hiệu lực pháp luật công nhận là chủ sở hữu, sử dụng, có quyền khác với tài sản.

Về việc hoàn trả tài sản, cần xem xét các yếu tố khác liên quan đến tài sản như hiện trạng tài sản là đang do ai quản lý, sử dụng; giá trị tài sản tăng hay bị giảm sút và việc hoàn trả bằng tiền hay hiện vật như thế nào.

Từ những định hướng chung nhằm hoàn thiện pháp luật nêu trên, tác giả đề xuất những kiến nghị cụ thể như sau:

Thứ nhất, pháp luật dân sự Việt Nam cần có quy định về định nghĩa hoặc giải thích khái niệm người thứ ba ngay tình. Có thể đưa ra khái niệm như sau: “Người thứ ba ngay tình khi giao dịch vô hiệu là chủ thể nhận quyền đối với tài sản dựa trên căn cứ chính đáng tin rằng chủ thể chuyển giao tài sản cho mình có quyền với tài sản này, dẫn đến họ sẽ là người bị ảnh hưởng quyền lợi khi giao dịch xác lập quyền với tài sản cho người này bị vô hiệu”.

Thứ hai, cần phải xây dựng lại và bổ sung các điều kiện để bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình trong BLDS và bổ sung các nguyên tắc giải quyết xung đột quyền lợi giữa chủ sở hữu ban đầu với người thứ ba ngay tình. Có thể xây dựng chế định lại theo hướng: Nếu chủ thể không có quyền đối với tài sản mà đem chuyển giao tài sản cho người khác thì chủ sở hữu, sử dụng, có quyền khác với tài sản có quyền lấy lại tài sản khi đã bị chuyển cho người khác trừ trường hợp người nhận tài sản đó là người thứ

ba ngay tình. Người thứ ba ngay tình đạt được quyền sở hữu, sử dụng, quyền khác với tài sản khi đạt một trong các điều kiện sau: *Một là*, là người ngay tình khi nhận tài sản; *Hai là*, nhận tài sản bằng một giá trị tài sản hợp lý; *Ba là*, tài sản đã được đăng ký cho người thứ ba ngay tình đối với tài sản phải đăng ký hoặc đã được bàn giao cho người thứ ba ngay tình đối với tài sản không phải đăng ký; *Bốn là*, nhận tài sản thông qua cuộc bán đấu giá, hội chợ, triển lãm, chủ thể có tư cách kinh doanh đúng quy định pháp luật hoặc giao dịch với người được công nhận là chủ sở hữu, chủ thể có quyền khác với tài sản bởi bản án, quyết định đã có hiệu lực pháp lực của cơ quan Nhà nước có thẩm quyền.

Thứ ba, cần có văn bản hướng dẫn cụ thể từng trường hợp của “giao dịch vô hiệu”. Để đảm bảo công bằng cho các chủ thể tham gia giao dịch thì cần thiết có hướng dẫn đối với việc quyền lợi của người thứ ba ngay tình được bảo vệ như thế nào trong các trường hợp là giao dịch vô hiệu tương đối và trường hợp giao dịch vô hiệu tuyệt đối.

Thứ tư, cần sớm ban hành luật đăng ký tài sản và Luật Đăng ký về giao dịch để đảm bảo việc đồng bộ với quy định về bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình bởi việc đăng ký tài sản có ý nghĩa đặc biệt quan trọng trong việc đánh giá tính ngay tình của người thứ ba. Hơn nữa, cần sớm hoàn thiện hệ thống cung cấp thông tin về giao dịch đã được đăng ký, tài sản đã được đăng ký của cơ quan đăng ký và cả tổ chức dịch vụ pháp lý công có thẩm quyền cung cấp thông tin xác định quyền, nghĩa vụ của các chủ thể trong giao dịch dịch đã đăng ký để cho các chủ thể khi tham gia giao dịch có đủ thông tin xác định chủ thể lập giao dịch với mình có bị hạn chế quyền hay không có quyền đối với tài sản hay không? Có được phép giao dịch không, hạn chế sự rủi ro và tạo vị thế ngay tình cho các chủ

thể tham gia giao dịch.

Thứ năm, cần bổ sung quy định hoặc văn bản hướng dẫn đối với các loại tài sản khác như tiền, giấy tờ có giá, quyền tài sản... thì quyền lợi của người thứ ba ngay tình được bảo vệ theo hướng đạt được quyền sở hữu, đồng thời, bổ sung quy định đối với loại tài sản thuộc sở hữu Nhà nước thì quyền lợi người thứ ba ngay tình được bảo vệ như thế nào.

Thứ sáu, pháp luật dân sự cần làm rõ “chủ thể có lỗi” có trách nhiệm hoàn trả chi phí hợp lý, bồi thường thiệt hại như tổ chức hành nghề công chứng, công chứng viên, cơ quan có thẩm quyền trong việc cấp giấy chứng nhận quyền sử dụng hoặc sở hữu tài sản, tổ chức đấu giá, Ủy ban, Tòa án, thi hành án... để nâng cao trách nhiệm hành nghề, quản lý của cơ quan có thẩm quyền và đồng thời cần có văn bản hướng dẫn về việc xác định lỗi, xác định thiệt hại làm căn cứ hoàn trả giá trị tài sản và bồi thường thiệt hại để đảm bảo quyền lợi cho các chủ thể. Hơn nữa, bổ sung chủ thể có quyền yêu cầu hoàn trả chi phí, bồi thường thiệt hại là “chủ sử dụng”, “chủ thể có quyền khác với tài sản” ngoài chủ thể là “chủ sở hữu” trong khoản 3 Điều 133 BLDS năm 2015 và ngược lại, nếu tài sản đã được hoàn trả cho chủ sở hữu, sử dụng ban đầu thì người thứ ba ngay tình cũng được quyền yêu cầu các chủ thể có lỗi phải hoàn trả chi phí và bồi thường thiệt hại.

Thứ bảy, cần ban hành các văn bản hướng dẫn thi hành Luật Trách nhiệm bồi thường của Nhà nước năm 2017. Để tạo hành lang pháp lý và thực thi có hiệu quả quy định về bảo vệ quyền lợi người thứ ba ngay tình khi giao dịch vô hiệu và đảm bảo sự đồng bộ với các luật chuyên ngành khác thì cần ghi nhận trách nhiệm bồi thường Nhà nước đối với các chủ thể có lỗi là người thi hành công vụ gây ra trong hoạt động quản lý hành chính, tổ tụng, thi hành án... ở các giao dịch được bảo vệ theo

trường hợp tài sản đã được đăng ký tại cơ quan nhà nước có thẩm quyền, được ghi nhận về cơ chế pháp lý bảo vệ quyền dân sự trong BLDS năm 2015.

Thứ tám, cần có hướng dẫn đối với trường hợp tài sản đã được đăng ký tại khoản 2 Điều 133 BLDS năm 2015. Pháp luật cũng cần thiết phải có những hướng dẫn về cách hiểu đối với cụm từ “chuyển giao” tại Điều 133 BLDS năm 2015. Bởi lẽ, thuật ngữ chuyển giao trong từ điển giải thích luật học chỉ áp dụng đối với việc chuyển quyền sở hữu. Vậy đối với quyền khác với tài sản, quyền sử dụng đất, quyền nhận bảo đảm có được áp dụng tương tự không. Điều này đặt ra nhiều quan điểm trái chiều gây khó khăn cho việc áp dụng điều luật vào thực tiễn xét xử. Do đó, cần thiết phải có văn bản hướng dẫn đối với thuật ngữ “chuyển giao” theo hướng mở.

Thứ chín, cần thiết phải sửa đổi quy định trong BLDS hoặc phải có những hướng dẫn, quy định chi tiết đối với trường hợp người thứ ba ngay tình nhận được tài sản thông qua đấu giá. Do BLDS không quy định cụ thể là cuộc bán đấu giá hợp pháp hay không nên dẫn đến nhiều quan điểm khác nhau trong việc áp dụng khoản 2 Điều 133 BLDS năm 2015. Điều này dẫn đến việc xác lập quyền sở hữu cho người thứ ba trong trường hợp này còn gặp phải rất nhiều khó khăn do trên thực tế có các yêu cầu khởi kiện về kết quả đấu giá của chủ sở hữu tài sản. Vì vậy, cần phải bổ sung cụm từ “hợp pháp” hoặc “đúng quy định pháp luật” vào để khắc phục tình trạng trên, hoặc nếu không thì cần thiết phải có những quy định chi tiết hoặc hướng dẫn để thống nhất được hướng áp dụng pháp luật trong trường hợp này.

Thứ mười, cần có văn bản hướng dẫn cụ thể về “quyết định của cơ quan có thẩm quyền” tại khoản 2 Điều 133 BLDS năm 2015, cụ thể: “Quyết định của cơ quan nhà nước có thẩm quyền là quyết định của cơ quan nhà nước xác lập tư cách chủ sở hữu tài

sản cho người đã giao dịch với người thứ ba ngay tình được ban hành đúng thẩm quyền”. Và cần phải bổ sung thêm vào cụm từ “đã có hiệu lực pháp luật” cho các bản án, quyết định này để tạo sự rõ ràng trong thuật ngữ tránh việc áp dụng sai dẫn đến những bản án, quyết định không có hiệu lực pháp luật cũng được cho là vào trường hợp tại khoản 2 Điều 133 BLDS thì điều này là không phù hợp.

Thứ mười một, cần bỏ điều kiện “nhưng sau đó chủ thể này không phải là chủ sở hữu tài sản do bản án, quyết định bị hủy” sửa tại khoản 2 Điều 133 BLDS năm 2015, bởi cụm từ này không cần thiết. Điều này vô tình còn làm giới hạn chủ thể được xác định là người thứ ba ngay tình khi chỉ công nhận chủ thể giao dịch với người mà theo bản án, quyết định của cơ quan nhà nước có thẩm quyền là chủ sở hữu tài sản nhưng sau đó chủ thể này không phải là chủ sở hữu tài sản do bản án, quyết định bị hủy, sửa mới là người thứ ba ngay tình và được bảo vệ quyền lợi. Nói cách khác, chỉ khi bản án, quyết định bị hủy, sửa thì mới được bảo vệ theo Điều 133 BLDS năm 2015 thì điều này là chưa phù hợp./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Hiến pháp năm 2013.
2. Bộ luật Dân sự năm 1995, 2005, 2015.
3. Luật Đất đai năm 2013.
4. Luật Hôn nhân và gia đình năm 2014.
5. Luật Thi hành án dân sự năm 2008 (sửa đổi, bổ sung năm 2014).
6. Luật Thương mại năm 2005.
7. Viện Nghiên cứu khoa học Pháp lý, Bộ Tư pháp (2001), “Chuyên đề một số vấn đề về sửa đổi bổ sung Bộ luật Dân sự Việt Nam”, *Thông tin khoa học pháp lý*.
8. Nguyễn Minh Đoan, Nguyễn Văn Năm (Chủ biên), *Giáo trình lý luận chung về Nhà nước và pháp luật*, Trường Đại học Luật Hà Nội, Nxb. Tư pháp, 2020, tr.212.
9. Hoàng phê (Chủ biên), *Từ điển tiếng Việt*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1997.